

ГАРГАТ-УКРАЇНЧУК ОЛЬГА МИРОНІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЮРЧИШИН НАТАЛІЯ ГЕННАДІЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри міжнародного, конституційного
та адміністративного права
Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Захист прав і свобод людини і громадянина – одна з головних і найважливіших проблем, що існують у суспільстві, її цілковите розв'язання неможливе без ефективної співдії національно-правових та міжнародно-правових механізмів.

З точки зору міжнародного публічного права, міжнародний захист прав людини складають міжнародно-правові принципи і норми, що визначають загальні стандарти і рамки поведінки держав в їх діяльності з визнання, захисту і контролю за дотриманням соціально обумовлених прав і свобод фізичних осіб і їх об'єднань на певній території, а також для регулювання міждержавного співробітництва в цій галузі [1, с. 31].

У сучасних умовах, незважаючи на те, що дотримання гарантій прав людини та її захисту закріплені як у національних, так і в міжнародних нормативних актах, існують ряд проблем у міжнародному механізмі захисту прав людини.

Зокрема, це стосується питання забезпечення захисту прав людини в умовах війни. Так, 2014 рік назавжди змінив життя нашої держави, яка в котре змушена була боротися за свою самостійність, незалежність та суверенітет. Російська Федерація, яка розпочата збройну агресію завдала чималої шкоди нормальному функціонуванню й розвитку держави та її інституціям, а найстрашніше – населенню України, звичайним людям, які зазнали матеріальних втрат та моральних страждань. В подальшому, 24 лютого 2022 року Росія розпочала повномасштабне військове вторгнення на територію України. Знехтувавши нормами міжнародного права, Російська Федерація почала фізично знищувати населення України, руйнувати інфраструктурні та житлові об'єкти держави, порушивши тим самим права, свободи та інтереси людини, які гарантовані їм нормами національного та міжнародного права [2, с. 323].

Наслідком повномасштабного військового вторгнення стало введення 24 лютого 2022 року Указом Президента України № 64/2022 воєнного стану на всій території України з метою спрямування

діяльності органів системи охорони та оборони України на оборонний характер з метою відсічі агресивних дій Російської Федерації [3].

Зрозуміло, що запровадження воєнного стану призводять до обмежень звичного життя пересічних громадян, але в жодному разі не стосуються скасування таких прав, як: рівність громадян щодо конституційних прав і свобод та рівність перед законом; заборона позбавлення громадянства, права зміни громадянства; невід'ємне право на життя; право на повагу до гідності людини; право на свободу та особисту недоторканність; право не виконувати явно злочинні розпорядження чи накази; право не бути двічі притягненим до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення; презумпція невинуватості; право не давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом тощо [4].

Захист прав і свобод людини в умовах війни гарантує кожному обирати той чи інший законний спосіб захисту своїх порушених прав. Права людини гарантовано мають бути забезпечені публічною владою з метою їх реалізації громадянами. Так, наприклад, норми національного законодавства передбачають право кожного будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. Для забезпечення реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина, Конституція і законодавство України передбачають можливість здійснення громадянами певних дій, а також утворення системи органів держави, призначенням якої є допомога громадянам у реалізації й захисті їх прав.

Загальновідомими формами захисту прав, свобод та інтересів людини є: захист органами публічної влади (адміністративна форма); захист громадськими організаціями (громадська форма); самозахист; конституційне право на звернення; діяльність органів прокуратури; діяльність системи органів внутрішніх справ; судовий захист та контроль тощо [2, с. 324].

Водночас, Президент України займає особливе місце у системі гарантій та зобов'язаний сприяти формуванню відповідних механізмів контролю та забезпечення реалізації прав і свобод людини й громадянина, створювати умови нетерпимого ставлення до будь-яких випадків порушення таких прав і свобод.

Також в системі поділу влади функціонує інститут Уповноваженого з прав людини, який виконує публічно-представницьку функцію, діяльність якого доповнює існуючі засоби захисту прав і свобод громадян [5].

Разом з тим, і судова форма захисту прав і свобод є однією з найефективніших, оскільки здійснюється судовою гілкою влади, яка гарантується Конституцією. Суд не може відмовити у правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їхні права і свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші утиски прав і свобод [4].

Збройна агресія Російської Федерації призвела до окупації та захоплення частини території України. Це першочергово призвело

до втрати комунікації та каналів зв'язку з окупованими територіями. На думку українських науковців, територія належить Українському народові й не може передаватися іншим державам. Передання території у власність іноземним державам змінює правовий режим державної території України, порушуючи цілісність території як об'єкта права власності українського народу, бо іноземна держава, привласнивши частину державної території, набуває на ній територіальне верховенство, тоді як здійснення права власності на таку територію захищається системою міжнародного права й національних законодавств [6, с. 12].

Окрім цього, дана ситуація внесла певні корективи щодо реалізації прав людини на захист в контексті частих їх порушень, оскільки щоденно завдається матеріальна та моральна шкода громадянам України. Притягнути до відповідальності всіх винних осіб наразі неможливо, оскільки військова агресія з боку Росії не припиняється, але всі факти порушення прав та свобод громадян повинні фіксуватися.

З метою фіксації злочинних дій Росії, за спільною ініціативою Офісу Президента України, Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ України та Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим створили веб-платформу для ефективного збору і обробки інформації про порушення прав людини з боку країни-агресора. Міжурядова платформа створена для збору доказів з метою захисту та представництва України в Європейському суді з прав людини та міжнародному суді ООН.

Будь-яка особа, у відношенні якої було вчинено кримінальний злочин або інше правопорушення, було допущено порушення, гарантованих нормами національного або міжнародного права, її прав чи свобод, представники правозахисних організацій, експерти у сфері прав людини, представники наукової спільноти та всі, хто володіють інформацією про факти порушень прав людини або ж став свідком таких подій може зазначити про такі порушення та надіслати всі необхідні докази та інформацію на офіційну Веб-сторінку: <https://humanrights.gov.ua> [2, с. 324–325].

Міжнародні способи захисту прав людини під час війни містяться також і у нормах міжнародного гуманітарного права, які закріплені у таких документах: 1) Конвенція про поліпшення участі поранених і хворих у діючих арміях; 2) Конвенція про покращення участі поранених і хворих осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі; 3) Конвенція про поводження з військовополоненими; 4) Конвенція про захист цивільного населення під час війни і Додаткові протоколи до них від 8 червня 1977 р.: Додатковий протокол I до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. стосовно захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, Додатковий протокол II до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. стосовно захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру і Додатковий протокол III до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми від 08 грудня 2005 р. Зазначені нормативно-правові акти являють собою систему правил, спрямованих

на захист прав людини під час збройних конфліктів. Їх дотримання обов'язковим у разі будь-якого збройного конфлікту міжнародного характеру (за участю двох чи більше держав) або неміжнародного характеру (в межах однієї держави) [7, с. 128–129].

Отже, практика співвідношення національно-правових та міжнародно-правових механізмів захисту прав людини в умовах сьогодення потребує перегляду та удосконалення, що зумовлює перспективність проблематики та формує вектори для подальших досліджень. Принципово важливо усвідомити і розуміти необхідність забезпечення прав людини за будь-яких обставин, особливо під час війни.

Список використаних джерел:

1. Наливайко Л. Р., Степаненко К. В., Щербина Є. М. Міжнародний захист прав людини : навч. посібник. Дніпро : ДДУВС, 2020. 260 с.
2. Дорошенко В. А. Правові механізми захисту прав людини під час війни. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 323–326.
3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України № 64 від 24.02.2022 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#n4381>
5. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#top>
6. Гречко О. О. Принцип єдності та цілісності державної території як гарантія унітарного характеру української держави. *Право і безпека*. 2014. № 4 (55). С. 12–15.
7. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини : навч. посіб. / за заг. ред. Т. Л. Сироїд. Харків : Право, 2019. 494 с.

Ключові слова: права людини, захист прав і свобод людини і громадянина, гарантії прав людини, реалізації прав і свобод людини і громадянина, міжнародний захист прав людини.

Key words: human rights, protection of rights and freedoms of man and citizen, guarantees of human rights, implementation of rights and freedoms of man and citizen, international protection of human rights.

ГРАДЕЦЬКИЙ АНДРІЙ ВІКТОРОВИЧ

*Київський інститут Національної гвардії України,
начальник кафедри бойового та логістичного забезпечення,
кандидат юридичних наук, доцент, полковник*

СУБ'ЄКТИ ПРОТИДІЇ ВОЄННИМ ЗЛОЧИНАМ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

2 березня 2022 року Міжнародний кримінальний суд розпочав розслідування воєнних злочинів та злочинів проти людяності, скоєних у зв'язку з агресивною війною Російської Федерації проти України.